

משרד החינוך

מישרים
להגנות בחינוך

סדנא לצוותים חינוכיים

סדנא שנייה | עוני והדרה חברתית

זמן מוערך
שעה ורבע

חומרי עזר
מצגת, דפי כתיבה/מחברות ועטים

שאלות
שאנחנו
לא מעיזים
לשאול

רקע

פרדיגמת המודעות לעוני¹, רואה בעוני הפרה של זכויות אדם ומגדירה אותו כמחסור בשלושה מעגלים: מחסור חומרי במשאבים, מחסור בהזדמנויות חברתיות ומחסור בהון סימבולי - מחסור בכבוד ובהכרה ובהון חברתי. מחסור זה מתואר בספרות גם כ'נכות שקופה' שילד או מבוגר נושא עימו בכל מקום בו הוא נמצא². היותה של נכות זו שקופה לא מאפשרת לנו לדבר עליה, ללמוד אותה ולפתח יכולות התמודדות איתה³. צוותים חינוכיים העובדים בקהילות של רקע והדרה חברתית, לא אחת מרגישים אף הם בהדרה, בין אם משום שסביבה זו מוכרת להם מילדות ובין אם משום שהם חווים את כאבי תלמידיהם בעצמם⁴.

סדנא זו היא השנייה מתוך שלוש סדנאות שפותחו במישרים העוסקות בצורות השונות בהם עוני והדרה חברתית באים לידי ביטוי בבית הספר. מטרת שלוש הסדנאות היא להוריד את מעטה השקיפות מעל המתמודדים עם עוני והדרה חברתית וללמוד את האופנים השונים בהם התמודדות זו באה לידי ביטוי במרחב הבית ספרי. נוסף על הסדנאות כתבנו מסמך רקע מהמחקר ומהשדה המכיל בתוכו ידע על צוותים חינוכיים מרקע של עוני והדרה חברתית. אנו ממליצות לקרוא את הרקע בטרם העברת הסדנאות ואף להעבירו למשתתפים בסדנא.

בסדנא זו נרצה להכיר את התפיסות והעמדות האישיות שלנו על עוני והדרה חברתית ולהתמודד עם הדרך בה אנו באופן אוטומטי מתייגים אנשים מרקע של עוני והדרה. נעשה זאת על ידי צפייה בסרטון שאלות ותשובות, כתיבה אישית ושיח משותף שיאפשרו לנו להכיר, לבחון ולנסות לחשוב מחדש על אנשים מרקע של עוני והדרה.

מהלך סדנאי כזה דורש מרחב בטוח לשיחה ועלול לעורר בנו מגוון רחב של תחושות:

- **חוסר יכולת רגשית** להתמודד עם מצבי העוני המתוארים והצגת חזות אדישה או תוקפנית במהלך הסדנא
- מבוכה רבה בשל הדיבור על עוני ועל מצבם הכלכלי של אחרים או של עצמם, והימנעות מהשתתפות בשיחה.
- **שיפוטיות** - כלפי אחרים ש"הביאו את עצמם" למצב של עוני כל כך חמור או כלפי עצמי שאני מרגישה דחיה/רתיעה/עליונות/ועוד כלפיהם. בנוסף, התייחסות ליחידים שהצליחו להיחלץ מעוני כדוגמא המעידה על מסוגלות הכלל להתגבר על מחסור כלכלי ויצירת היקש מחשבתית: 'אם ישנם כאלה שגברו על עוני, עוני איננו מצב חברתי נרחב אלא מצב זמני שכולם יכולים לגבור עליו'.
- **חשדנות רבה** - כלפי הנושא והאופן בו עוני מוגדר. האם העוני המוצג הוא באמת עוני או שהם 'מזייפים'. בנוסף, החשדנות יכולה לבוא לידי ביטוי כלפי השותפות לשיחה, 'חברת השוות' בחדר המורות. אולי המרחב לא מרגיש עדיין מספיק בטוח בשביל לדבר על עוני.

1 מיכל קרומר-נבו, תקווה רדיקלית: פרקטיקה מודעת עוני בעבודה סוציאלית (ירושלים: פרדס, 2022).

2 K-12 Economically Disadvantaged Students, Poverty, and Education: Ecological Narratives of Successful Raised-In-Poverty, Texas Educators. R.N. Morris (2021)

3 Understanding poverty and social responsibility of teacher educators, Dr. V. Sudhakar, International Journal of Social Science and Economic Research, April 2019

4 Race, poverty, and teacher mobility; Benjamin Scafidi, David L. Sjoquist, Todd R. Stinebrickner. Economics of education review, 2005

משרד החינוך

מישרים
להגנות בחינוך

שאלות
שאנחנו
לא מעיזים
לשאול

סדנא שנייה | עוני והדרה חברתית

במהלך הסדנא חשוב לתת לכל התחושות העולות בקבוצה מקום תוך ניתוב השיח למרחב כן ובטוח, בו אף תחושה אינה מבוטלת וההתמקדות בתופעת העוני וההדרה עדיין מתקיימות ומתוקפות:

- הכלה של ההתמודדות הרגשית ותיקוף הקושי- 'זה באמת נושא שקשה לדבר עליו, ננסה לגעת בו בעדינות ובכבוד'
- הצפת המבוכה והשיפוטיות והסתכלות עליהן יחד, כקבוצה- לשאול יחד, איך אפשר לדבר על הנושא הזה למרות השיפוטיות והמבוכה?
- פתיחת החשדנות הטבעית בקבוצה - נתקף את החששות, נודה על הכנות וננסה לחשוב יחד עם בעלת החששות מה יכול להפיג אותם, ועד שיפוגו כיצד ניתן לשוחח בסדנא באופן מיטיב.
- נשוחח על התפיסה שלנו את המתמודדים עם עוני והדרה חברתית, ועל הצורך שלנו לשמור על עצמנו אל מול תופעות קשות. נציף את עצם השיח בסדנא כאפשרות להתמודד עם הנושא והתחושות שהוא מעורר בנו.

סדנא זו כוללת מצגת מלווה בה גם מוטמע הסרטון בו צופים במהלך הסדנא, דפים וכלי כתיבה ודף למנחה.

מטרות הסדנא

- בחינת תפיסות ועמדות אישיות של הצוות ביחס לעוני והדרה בביה"ס
- הורדת רמת השיפוטיות כלפי משפחות מרקע של עוני

מהלך הסדנא	פירוט	תוספות
מבוא - שקף 2 5 דק'	בפתיחת הסדנא נציג את הרקע לסדנא. הרקע כתוב בשקף בקצרה ומפורט בדף המנחה ובמסמך הרקע. אנו ממליצים לקרוא את הרקע ולסמן דגשים מסוימים מתוכו בהם נתמקד בסדנא בכלל ובמבוא בפרט. התקציר המובא בשקף המבוא עונה על השאלה - למה לשאול על עוני? ומכוון לנושאי השיחה בהם נעסוק בסדנא.	
כתיבה 7 דק'	נבקש מהמשתתפים לכתוב קטע קצר על אירוע שחוו בבית הספר: <ul style="list-style-type: none"> • תארו אירוע שתפס את תשומת ליבכם עם דמות אחת מקהילת ביה"ס שלדעתכם מגיעה מרקע של עוני והדרה. • ספרו על הדמות הראשית באירוע- תארו את הסביבה האישית והחברתית שלו.ה ככל הידוע לכם ואת הרגשות שלו כפי שזיהיתם אותן. <p>כתבו מה עורר בכם המפגש</p>	מטרת הכתיבה בכיתה היא לאפשר לעצמנו לחשוף את הדרך בה אנחנו חושבים על הדמויות שאנו פוגשים באופן יום יומי בבית הספר ננסה לכתוב מתוך התבוננות, ללא שיפוטיות, כלפי עצמנו או כלפי הדמות והאירוע המתוארים. כדאי לציין בפני המשתתפים כי לא תהיה חובת שיתוף. הכתיבה ומה שיעלה ממנה הם אישיים עבור המשתתפים.

משרד החינוך

מישרים
להגנות בחינוך

שאלות
שאנחנו
לא מעיזים
לשאול

סדנא שנייה | עוני והדרה חברתית

סרטון
שקף 3
17 דק'

הסרטון **כאן**
וגם מוטמע במצגת

צפיה משותפת בסרטון: **שאלות ותשובות על עוני** | מיכל קרומר נבו

נפנה את תשומת הלב של הקבוצה למילות תיאור לעוני שחוזרות על עצמן, למושגים העולים מתוך הסיפורים ויכולים להיות משותפים לכולם.

בנוסף, כדאי להציג לצוות שאלות שיאפשרו להן להיכנס לנקודת מבטן של הדמויות, כמו:

- זהו דבר אחד טוב אותו הדמות עושה 'למרות' / כחלק מהתמודדותה עם עוני והדרה.
- אם אתם תלמידים המגיעים מרקע של עוני, איך הייתם רוצים שיפנו אליכם? כיצד ניתן לעזור לכם?

נבקש מהמשתתפים לחזור לקטעי הכתיבה ולהתבונן במה שכתבו. נשאל בכיתה:

- האם נקודת מבטנו השתנתה בעקבות הצפייה בסרטון?
באיזה אופן?
- האם נרצה לשנות משהו בקטעים שכתבנו?
- אם כן, בואו נכתוב מילים חלופיות לצד הקטעים רוצים לשתף את הקבוצה בפסקה שכתבתם? מה עמד מאחורי הבחירות לשנות/ לא לשנות?

שיתוף
וחילוף
שקף 5
30 דק'

נבקש מהמשתתפים לשתף באופן בו הם רוצים לחשוב אחרת, בעקבות הסרטון, הכתיבה והשיח המשותף, על עוני והדרה חברתית בבית הספר:

- האם נרצה לפעול אחרת כלפי הדמות עליה כתבנו?
באיזה אופן?
- מה נרצה ללמוד עוד על הדמות אותה תיארנו?
כיצד נוכל ללמוד זאת?
- האם הלמידה על הרקע ממנה מגיעה הדמות תסייע לנו לטייב את דרכי ההוראה שלנו ואת דרכי העבודה שלנו בבית הספר?
- אם כן, באיזה אופן?

דיון מסכם
שקף 6
15 דק'